

Sygn. akt IV CSK 66/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Małgorzata Manowska

SSN Kamil Zaradkiewicz

w sprawie z powództwa J. Ż.

przeciwko T. B.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 17 maja 2019 r.,

skargi kasacyjnej pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 28 września 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

1. oddala skargę kasacyjną;

2. zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 19 lipca 2016 r. Sąd Okręgowy w L. zasądził od pozwanej T. B. na rzecz powoda J. Ż. kwotę 209.534,30 zł z odpowiednio określonymi ustawowymi odsetkami oraz rozstrzygnął o kosztach procesu i kosztach sądowych.

W uzasadnieniu wskazał m.in., że strony sporu są przedsiębiorcami. W dniu 30 czerwca 2011 r. zawarły one umowę nr (...) o wykonanie robót budowlanych. Na mocy § 3 umowy pozwana (jako zamawiająca) zleciła powodowi (jako wykonawcy) roboty budowlane polegające na wybudowaniu budynku magazynowego z częścią socjalną, zgodnie z kosztorysem ofertowym i przedmiarem robót, będącym załącznikiem nr I do umowy. Inwestycja miała być realizowana na nieruchomości pozwanej położonej w K. Zgodnie z § 4 umowy roboty miały zostać rozpoczęte 1 lipca 2011 r., a zakończone 30 września 2011 r. W § 6 umowy określono wysokość wynagrodzenia na kwotę 165.625,99 zł brutto. Ustalono, że wynagrodzenie za wykonanie przedmiotu umowy będzie sumą kwoty wynagrodzenia ryczałtowego oraz kwoty określonej kosztorysami na roboty dodatkowe lub zamienne, a łączne przekroczenie wartości robót dodatkowych o 10% kwoty oferty, wymaga aneksu do umowy. Wartość obejmuje kompleksowe wykonanie przez wykonawcę przedmiotu umowy z własnych materiałów i przy użyciu własnego sprzętu, dostarczonych na plac budowy własnym staraniem i na własny koszt oraz wszelkie inne koszty konieczne do prawidłowego, fachowego i terminowego wykonania robót. W § 7 ust. 1 umowy uzgodniono, że końcowe rozliczenie nastąpi po wykonaniu całości robót i po ich protokolarnym odbiorze w dniu przyjęcia faktury przez pozwaną.

Na poczet robót pozwana wpłaciła powodowi zaliczki w różnych kwotach. W dniu 27 grudnia 2013 r. powód przekazał pozwanej kwotę 110.000 zł tytułem częściowego rozliczenia umowy z 30 czerwca 2011 r.

Powód wydał pozwanej 16 grudnia 2011 r. część robót opisanych w dwóch protokołach odbioru. Pierwszym z protokołów wydał roboty ziemne, fundamenty i izolacje, ściany nadziemne oraz ślusarkę otworową i okienną. Z zestawienia wykonanych robót wynika, że powód nie wykonał posadzki, elewacji i elementów

zewnętrznych, robót elektrycznych i instalacji odgromowej. Wskazano, że wartość wszystkich robót według kosztorysu umownego wynosiła 386.831,46 zł, a wartość robót odebranych 222.956,32 zł brutto. Przedmiotem odbioru, opisanym w drugim protokole, były roboty przy utwardzaniu powierzchni gruntu. Wartość tych robót strony określiły zgodnie z kosztorysem na kwotę 236.799,33 zł.

W trakcie robót strony rozszerzyły ich zakres. W kosztorysie inwestorskim z 4 listopada 2011 r. wartość wszystkich robót określono na kwotę 664.434,22 zł brutto. Powód wykonał roboty do 31 maja 2013 r. i wezwał bezskutecznie pozwaną do ich odbioru. W dniu 27 grudnia 2013 r. sporządził jednostronny protokół odbioru robót.

W protokole wskazano roboty: halę budynku gospodarczego - roboty ziemne, fundamenty i instalacje, ściany murowane nadziemna, więźbę dachową i pokrycie dachu, ślusarkę stalową otworową i okienną, posadzki, elewację i elementy zewnętrzne, roboty elektryczne, instalację odgromową. Stwierdzono wykonanie tych robót w 100%, a ich wartość określono na kwotę 256.197,99 zł. Protokół wymienia również roboty ujęte w poprzednich protokołach z 16 grudnia 2011 roku. Na podstawie tego protokołu powód wystawił fakturę VAT nr (...) na kwotę 195.197,99 zł. Kwotę wynagrodzenia, obejmującego roboty dodatkowe, wynoszącego 256.197,99 zł, powód pomniejszył o zaliczkę w kwocie 61.000 zł, zgodnie z fakturą zaliczkową ZAL (...) z 17 stycznia 2013 roku. Powód dodatkowo wzywał pozwaną do odbioru robót pismem z 19 lutego 2014 roku. Pozwana użytkuje przedmiot umowy. Powód wielokrotnie wzywał ją do zapłaty należności z faktury VAT nr (...).

Część robót, w postaci wykonania posadzki przemysłowej, obarczona jest usterkami. Powód przyznał tę okoliczność i zlecił opracowanie odpowiedniej ekspertyzy. Wady te nie zostały usunięte.

W celu określenia wartości robót objętych umową, wartości i zakresu robót faktycznie wykonanych przez powoda, zakresu i wartości robót, których powód nie wykonał oraz ustalenia wad i usterek posadzki betonowej hali, konsekwencji ich nieusunięcia oraz kosztów usunięcia, Sąd dopuścił dowód z opinii biegłego sądowego z zakresu budownictwa J. F. Biegły stwierdził, że zakres prac, które

powód miał wykonać na podstawie projektu budowlanego, załączonego do sprzeciwu od nakazu zapłaty, umowy o roboty budowlane nr (...) z 30 czerwca 2011 r. wraz z załącznikiem w postaci kosztorysu inwestorskiego z 4 listopada 2011 r., określa przedmiar robót, stanowiący załącznik nr I do opinii z 5 stycznia 2015 r. Wartość robót, które powód miał wykonać, wynosi 664.434,22 zł. Wartość wykonanych prac wynosi 489.619,76 zł. Z kolei prace, które nie zostały wykonane, stanowią wartość 174.309,71 zł brutto. Biegły stwierdził, że powód nie wykonał instalacji odgromowej na kwotę 2.793,28 zł. Ustalenia pisemnych opinii, po uwzględnieniu korekt, biegły potwierdził w opinii ustnej. Ostateczne jego stanowisko nie zostało skutecznie zakwestionowane. Koszt usunięcia wad biegły wycenił na kwotę 20.275,20 zł netto, tj. 24.938,50 brutto. Dodał, że rysy są częstym zjawiskiem przy tego rodzaju posadzkach. Dają one niekorzystny efekt wizualny, ale wada ta, nie ma praktycznie żadnego znaczenia.

Oceniając żądanie zapłaty kwoty 195.197,99 zł Sąd Okręgowy wskazał, że stanowiła ona część wynagrodzenia za roboty budowlane, wykonane na podstawie umowy z 30 czerwca 2011 r. Strony określiły w § 6 umowy wynagrodzenie za całość robót na kwotę 664.434,22 zł. Powód dochodził części tego wynagrodzenia, na podstawie faktury VAT nr (...) z 27 grudnia 2013 r. Pozwana robót tych nie odebrała protokolarnie ale faktycznie przedmiot umowy objęła i nim dysponuje. Powód dokonując rozliczeń uwzględnił wpłacone przez pozwaną zaliczki. Z umówionego zakresu robót nie wykonał instalacji odgromowej na kwotę 2.793,28 zł.

W wyniku apelacji pozwanej Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z 28 września 2017 r. zmienił nieznacznie zaskarżone orzeczenie, oddalając powództwo w zakresie kwoty 3435,73 zł, oddalił apelację w pozostałej części i orzekł o kosztach postępowania odwoławczego.

W uzasadnieniu podniósł m.in., że zarzuty naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. poprzez niewłaściwą ocenę materiału dowodowego i w konsekwencji dokonanie ustaleń faktycznych z pominięciem okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, zasługiwały na częściowe uwzględnienie.

Powód dochodząc zapłaty kwoty 195.197,99 zł, wynikającej z faktury nr (...), wskazywał, że należność obejmuje prace wymienione w protokole odbioru z 27 grudnia 2013 r. Sąd Apelacyjny dodatkowo ustalił, że w protokole tym zostały wyszczególnione następujące roboty (w wartościach „netto”):

- 1) roboty ziemne o wartości - 0 zł;
- 2) fundamenty i instalacje o wartości - 310,17 zł;
- 3) ściany murowane nadziemna o wartości - 28.478,71 zł;
- 4) więźba dachowa i pokrycie dachu o wartości - 126.873,29 zł;
- 5) ślusarka stalowa otworowa i okienna o wartości - 33,87 zł;
- 6) posadzki o wartości - 62.493,24 zł;
- 7) elewacja i elementy zewnętrzne o wartości - 29.359,70 zł;
- 8) roboty elektryczne o wartości - 15.594,29 zł;
- 9) instalacja odgromowa o wartości - 2.793,28 zł.

Sąd Apelacyjny ustalił, że więźba dachowa i pokrycie dachu zostały wykonane. Więźba dachowa z uwagi na zmianę projektu została wykonana z drewna. Część materiałów (drewno) pochodziło z lasu pozwanej i jej męża L. B.. Powód również zakupił materiały do wykonania dachu. Część prac wykonał S. B., który wystawił fakturę na kwotę 22.140 zł i otrzymał to wynagrodzenie od L. B.

Sąd drugiej instancji uznał za częściowo wiarygodne zeznania świadka L. B., odmawiając wiary jego twierdzeniom, dotyczącym wartości prac wykonanych przez powoda, nierozliczenia się przez powoda z wpłat dokonywanych przez L. B. w łącznej kwocie 174.000 zł (ponad zwróconą kwotę 110.000 zł), wadliwości posadzek (jako nienadających się do użytku), zapłaty za piasek. Jego twierdzenia, że powód nie rozliczył się z wydatków ponoszonych przez pozwaną i jej męża w kwocie 174.000 zł (ponad kwotę 110.000 zł, którą powód przekazał 27 grudnia 2013 r.), nie znajdują potwierdzenia w materiale dowodowym.

W rezultacie Sąd ad quem uznał żądanie powoda do kwoty 191.762,26 zł, obejmującej wynagrodzenie za wykonanie ścian nadziemna, więźby dachowej i pokrycia dachu, posadzki, elewacji i elementów zewnętrznych, robót elektrycznych

(według ich wartości wymienionej w protokole odbioru). Z uwagi na to, że powód nie wykonał instalacji odgromowej, żądanie o zasądzenie kwoty 3.435,73 zł (wynagrodzenie brutto) podlegało oddaleniu.

Powód zaliczył kwotę 32.679,87 zł, wpłaconą przez pozwaną, na poczet należności wynikającej z faktury nr (...). Zdaniem Sądu odwoławczego, uprawnienie to wynikało z art. 451 § 1 zd. 2 k.c.

Powyższe orzeczenie w części tj. w pkt I zasądzającym od pozwanej na rzecz powoda kwotę 206.098,57 zł oraz w pkt II i III, zaskarżyła skargą kasacyjną pozwana, zarzucając:

I. naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj.:

1. art. 382 k.p.c. poprzez niepowiązanie rozstrzygnięcia z materiałem dowodowym zgromadzonym w sprawie, a w szczególności podczas dokonywania ustaleń, dotyczących wartości wynagrodzenia należnego powodowi za wykonanie więźby dachowej i pokrycia dachu;

2. art. 382 k.p.c. poprzez niepowiązanie rozstrzygnięcia z materiałem dowodowym zgromadzonym w sprawie i pominięcie przez Sąd Apelacyjny, przy dokonywaniu ustaleń, rozliczenia przez powoda poniesionych przez pozwaną kosztów zakupu materiałów budowlanych i wynagrodzeń wypłaconych podwykonawcom;

3. art. 278 w zw. art. 382 k.p.c. poprzez pominięcie przez Sąd Apelacyjny opinii uzupełniającej nr 3 z 31 grudnia 2015 r., sporządzonej przez biegłego K.F., w szczególności kosztorysu wykonania dachu i pokrycia, stanowiącego załącznik nr 3 do przedmiotowej opinii, w której biegły ustalił wartość kosztorysową wykonanej, drewnianej więźby dachowej i pokrycia dachu blachą trapezową wraz z obróbkami, w kwocie 65.604,47 zł netto, 80.693,50 zł brutto;

II. naruszenie prawa materialnego, tj.:

1. art. 451 § 1 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu przez Sąd Apelacyjny, że powodowi przysługiwało uprawnienie do zaliczenia kwoty 32.679,87 zł, wpłaconej przez pozwaną 12 października 2012 r.

na poczet należności wynikającej z faktury VAT nr (...), podczas gdy pozwana jednoznacznie wskazała, że przedmiotową kwotę należy przeznaczyć jako zapłatę wynagrodzenia dla M. F. za wykonanie elewacji zewnętrznej budynku, która to praca została objęta fakturą VAT nr (...), stanowiącą obecnie podstawę dochodzonego przez powoda powództwa o zapłatę;

2. art. 647 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na zasądzeniu pierwotnie przewidzianego wynagrodzenia za wykonanie stalowej konstrukcji więźby dachowej i pokrycia dachu w kwocie 156.054,15 zł brutto, w sytuacji gdy w trakcie realizacji umowy strony dokonały zmiany konstrukcji stalowej na konstrukcję drewnianą o wartości określonej przez powoda w kosztorysach na kwotę 60.496,97 zł netto, 74.411,27 zł brutto.

We wnioskach pozwana domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku w części, ewentualnie jego uchylenia i zmiany poprzez oddalenie powództwa co do kwoty 206.098, 57 zł oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

W odpowiedzi na skargę powód wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Z kolei w myśl art. 398¹³ § 2 k.p.c. w postępowaniu kasacyjnym nie jest dopuszczalne powołanie nowych faktów i dowodów, a Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia. Trafnie podkreśla się w judykaturze, że Sąd Najwyższy, rozstrzygając o skardze, jest, zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c., związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia. Związanie to wyklucza nie tylko przeprowadzenie w jakimkolwiek zakresie dowodów, lecz także badanie czy sąd drugiej instancji nie przekroczył granic swobodnej ich oceny. Z tego punktu widzenia każdy zarzut skargi kasacyjnej, który ma na celu polemikę z ustaleniami faktycznymi sądu drugiej instancji, chociażby pod pozorem kwestionowania wykładni lub niewłaściwego zastosowania określonych przepisów prawa materialnego, z uwagi na jego sprzeczność z art. 398³ § 3 k.p.c. jest a limine niedopuszczalny (por. wyrok Sądu Najwyższego z 24 kwietnia 2018 r., I UK 91/17, nie publ.).

Tymczasem zarzuty sformułowane w punktach I.1-3 petitum skargi kasacyjnej, w istocie dotyczą poczynionych przez Sąd drugiej instancji ustaleń faktycznych, których nie akceptuje pozwana i oceny zebranego materiału dowodowego, z którą skarżąca nie zgadza się. Przypomnieć należy, że postępowania kasacyjnego, w aktualnie obowiązującej konwencji środków zaskarżenia, nie można traktować jako swoistej trzeciej instancji. Stąd obostrzenia formalne wynikające z cytowanych powyżej art. 398³ § 3 k.p.c. i art. 398¹³ § 2 k.p.c.

Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że konsekwentnie przyjmuje się w orzecznictwie, że zarzut naruszenia art. 382 k.p.c., zgodnie z którym sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym, w zasadzie nie może stanowić samodzielnego uzasadnienia podstawy kasacyjnej naruszenia prawa procesowego. Przepis ten zawiera ogólną dyrektywę kompetencyjną, wyrażającą istotę postępowania apelacyjnego i dlatego konieczne jest wytknięcie przy konstruowaniu tego zarzutu także tych przepisów normujących postępowanie rozpoznawcze, które sąd drugiej instancji naruszył (por. wyrok Sądu Najwyższego z 16 marca 2018 r., IV CSK 250/17, nie publ.).

Istotnie, z punktu widzenia art. 382 k.p.c. trudno cokolwiek zarzucić Sądowi Apelacyjnemu, skoro w sporządzonym uzasadnieniu jednoznacznie odwołał się do ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji i jednocześnie poczynił własne uzupełniające ustalenia. Podobnie wygląda sytuacja, gdy chodzi o zarzut sformułowany w punkcie I.3 petitum apelacji. Wprawdzie skarżąca zastosowała tu konstrukcję art. 278 (pytanie, który paragraf) w zw. z art. 382 k.p.c., ale nie sposób tu mówić o naruszeniu tych przepisów, skoro Sady pierwszej i drugiej instancji zasięgnęły opinii biegłego w kwestiach wymagających wiadomości specjalnych. Dowód ten został następnie wykorzystany podczas konstruowania stanu faktycznego. Zatem de facto skarżąca nie zarzuciła naruszenia powyższych przepisów, ale za ich pomocą, starała się podważyć ustalenia faktyczne oraz ocenę zebranego materiału dowodowego.

W rezultacie zarzuty zawarte w punktach I.1-3 skargi kasacyjnej już a priori okazały się nieuzasadnione. Jednakże zarzut, obejmujący najbardziej

eksponowaną kwestię, a mianowicie dotyczącą więźby dachowej i pokrycia dachu, był nietrafny również z przyczyn merytorycznych.

Otóż, skarżąca podnosiła, że Sąd Apelacyjny przyjął za powodem, iż wartość wykonanej więźby dachowej i pokrycia dachu wynosiła 126 873, 29 zł netto. Tymczasem powołany biegły ocenił tę wartość na 65 604,47 zł netto.

W pierwszym rzędzie należy podkreślić, że Sąd drugiej instancji jednoznacznie przyjął, iż nastąpiła zmiana projektu i ostatecznie więźba została wykonana z drewna (str. 15 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Po drugie, Sąd przyjął finalnie do swoich wyliczeń kwotę 191 762,26 zł (obejmującą m.in. wynagrodzenie za wykonanie więźby dachowej i pokrycia dachu), jako różnicę kwot 195 197,99 zł i 3435,73 zł (str. 18-19 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Kwota wyjściowa 195 197,99 zł została wskazana przez powoda w protokole z 27 grudnia 2013 r. (str. 13 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Tam też znajduje się sporna kwota 126 873,29 zł z tytułu wynagrodzenia za wykonanie więźby i pokrycia dachu. Jednakże zliczenie poszczególnych kwot daje sumę 265 592,51 zł netto. Oznacza to, że kwota ta różni się od żądanej kwoty 195 197,99 zł o 70 394,52 zł. Zatem, gdyby wartość więźby i pokrycia dachu określić według wartości kosztorysowej (60 496,97 zł netto), powód mógłby domagać się kwoty 199 216,19 zł netto, natomiast gdyby tę wartość określić według opinii biegłego (65 604,47 zł netto), to powód mógłby żądać kwoty 204 323,69 zł netto. Stąd nie powinno być wątpliwości, wbrew twierdzeniom skarżącej, że w dochodzonej przez powoda kwocie, następnie zaakceptowanej przez Sąd drugiej instancji, została uwzględniona zmiana projektu w zakresie wykonania więźby dachowej i pokrycia dachu, co przełożyło się na wartość tej konstrukcji.

W tym stanie rzeczy nieuzasadniony okazał się również zarzut naruszenia prawa materialnego w postaci art. 647 k.c., zawarty w punkcie II.2 petitum skargi kasacyjnej. Obrazy tego przepisu skarżąca dopatrywała się w istocie w błędach w ustaleniach faktycznych i niewłaściwej ocenie materiału dowodowego, a które - jak wykazano powyżej - nie miały miejsca.

Błędny okazał się także zarzut naruszenia art. 451 § 1 k.c.

Otóż zgodnie z tym przepisem, dłużnik mający względem tego samego wierzyciela kilka długów tego samego rodzaju może przy spełnieniu świadczenia wskazać, który dług chce zaspokoić. Jednakże to, co przypada na poczet danego długu, wierzyciel może przede wszystkim zaliczyć na związane z tym długiem zaległe należności uboczne oraz na zalegające świadczenia główne.

Wskazany przepis mówi o wielości długów wobec tego samego wierzyciela. Na tym tle przyjmuje się np., że art. 451 § 1 zdanie drugie znajduje zastosowanie również wtedy, gdy spełniający świadczenie ma wobec wierzyciela jeden tylko dług, złożony z należności głównej i odsetek (wyrok Sądu Najwyższego z 19 listopada 1998 r., III CKN 17/98, nie publ.). Podkreśla się także w nauce prawa, że przez kilka długów należy rozumieć także kilka rat tego samego długu.

Warto przypomnieć, że w literaturze przedmiotu wskazuje się, że art. 451 k.c. określa reguły interpretacyjne związane z sytuacją, gdy dłużnik:

- 1) wobec tego samego wierzyciela,
- 2) ma co najmniej dwa długi,
- 3) tego samego rodzaju (inaczej nie pojawi się problem),
- 4) ale oparte na różnych tytułach,
- 5) a spełniane świadczenie nie wystarcza na całkowite zaspokojenie wierzyciela.

W okolicznościach niniejszej sprawy, szczególne znaczenie ma reguła wskazana powyżej w punkcie 4. Dług pozwanej bowiem powstał w oparciu o jedną umowę o roboty budowlane, bez względu na zakres wykonanych prac. Zatem był to jeden tytuł statuujący strony procesu w relacji wierzyciel – dłużnik. Bez znaczenia w tym wypadku ma liczba protokołów odbioru czy liczba wystawionych faktur. Faktura jest dokumentem księgowym, który nie kreuje zobowiązania, choć niewątpliwie może wywierać określone skutki prawne w sferze szeroko rozumianego prawa cywilnego.

W rezultacie Sąd ad quem prawidłowo ocenił sposób zarachowania przez powoda kwoty 32 679,87 zł.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną oraz na podstawie art. 108 § 1 i 98 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c. rozstrzygnął o kosztach postępowania kasacyjnego.

jw